

**Громадська організація
«Київська наукова організація
педагогіки та психології»**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
НАУКОВИХ РОБІТ**

учасників міжнародної
науково-практичної конференції:

**«ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ:
ВИКЛИКИ І СЬОГОДЕННЯ»**

1–2 травня 2020 року

Частина II

Київ
2020

СЕКЦІЯ 11. СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Вакулюк А. О.
ЧИННИКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ СІМ'Ї..... 109

Діденко О. Ю.
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВИМ,
ЯКІ БУЛИ УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ 113

СЕКЦІЯ 12. ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Венгер О. П.
ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ
ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ
В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ 117

Вінник Н. Д., Фефелова В. В.
ІЗОТЕРАПІЯ ЯК ПРИРОДНИЙ МЕТОД ДУХОВНОГО
РОЗВИТКУ ПІДЛІТКІВ 121

Калашникова Л. В.
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЛЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ
ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ 124

Кирчей В. О.
ПРОКРАСТИНАЦІЯ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ 127

Цимбал М. Р.
ЗМІСТ ДОЗВІЛЛЯ ЯК ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ
І САМОКОНСТРУЮВАННЯ 130

СЕКЦІЯ 13. ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Пилипенко Н. Г.
РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПРОФІЛАКТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ
МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ 134

СЕКЦІЯ 8. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Іноземцев А. В., аспірант кафедри педагогіки та андрологіки
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

ДИРЕКТОРИ ПЕТРОВСЬКОГО ПОЛТАВСЬКОГО КАДЕТСЬКОГО КОРПУСУ: СТИЛЬ КЕРІВНИЦТВА

Перед сучасною воєнною педагогікою України постають виключно важливі питання вдосконалення процесу підготовки офіцерських кадрів, здатних успішно вирішувати завдання національної безпеки держави та побудова такої системи військової освіти, яка б відігравала особливу роль в духовному та культурному житті суспільства. Одним із дієвих шляхів вирішення вказаної проблеми є звернення до накопиченого досвіду військової педагогіки, зокрема до теорії та практики підготовки військовослужбовців у кадетських корпусах, що діяли на українських землях у другій половині XIX – на початку ХХ століття. Суттєвий вплив на формування справжнього військового мали, передусім, особисті якості, педагогічний досвід та стиль керівництва директорів кадетських корпусів. Як це здійснювалось практично розглянемо на прикладі Петровського Полтавського кадетського корпусу (1840-1919 рр.)

Першим директором Петровського Полтавського кадетського корпусу було призначено генерал-майора Вікентія Францовича Святловського (очолював корпус з 1840 до 1842 року), який до цього служив у Першому Московському корпусі. Його погляди на виховання кадета можна з'ясувати в наказах по корпусу [2, с. 7].

І. Ф. Павловський (викладач історії у корпусі, зібрав та опублікував матеріали про перші 50 років діяльності Петровського Полтавського кадетського корпусу) характеризуючи В. Ф. Святловського писав, що він був: «Надзвичайно рухливий, діяльний, вкрай суворий, що було в дусі того часу, він багато годин проводив у закладі, чого і вимагав від своїх підлеглих». Щодо особливостей управління кадетським корпусом то, «за всім, що робилося у закладі, він пильно стежив вникаючи в усі дрібниці, роз'яснюючи при тому у наказах по корпусу діяльність тієї чи іншої особи». У кадетів В. Ф. Святловський прагнув розвинути військовий дух, зробити з них струнких, молодцюватих. «Ви, діти, – зауважував В.Ф. Святловський, – готовучись до військового поприща,

Уорен і Вільямс [7] стверджують, що відновлювальні підходи не є м'яким варіантом. Насправді, процес відновлення може бути важчим для винних, ніж санкції. Причиною цього є те, щоб відшкодувати шкоду, вони мусять зіткнутися з повним емоційним впливом того, що вони зробили іншій людині.

Однак відновлювальна практика не є заміною санкцій, і навчальні заклади повинні зберігати санкції за найсерйозніші інциденти. Але школи та коледжі, які запровадили відновлювальну практику, вважають, що формальні санкції потрібні рідше.

Викладачі часто повідомляють, що навчальне середовище стає безпечнішим та більш турботливим після впровадження відновлювальної практики та стверджують, що взаємини з однолітками загалом покращуються [7].

Проте, не потрібно забувати, що головним для успіху відновлювальної практики є ступінь її інтеграції у систему навчання та виховання навчальної закладу.

Література:

1. Olweus, D. (1996) The Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire. Bergen, Norway: Research Centre for Health Promotion (HEMI Centre), University of Bergen
2. Rigby, K. (2002) New Perspectives on Bullying. London: Jessica Kingsley Publishers.
3. Field, E.M. (2007) Bully Blocking: Six Secrets to Help Children Deal with Teasing and Bullying. London: Jessica Kingsley Publishers.
4. Smith, P. K., Cowie, H., Olafsson, R. F. and Liefooghe, A. P. D. (2002) Definitions of bullying: a comparison of terms used, and age and gender differences, in a fourteen-country international comparison, *Child Development*, 73: 1119–133.
5. Ferguson, C. J., Miguel, C. S., Kilburn, J. C., & Sanchez, P. (2007). The effectiveness of school-based anti-bullying programs: A meta-analytic review. *Criminal Justice Review*, 32, 401–414.
6. Cowie, H., Boardman, C., Dawkins, J. and Jennifer, D. (2004) Emotional Health and Well-being: A Practical Guide for Schools. London, Sage Publications.
7. Warren, C., Williams, S. (2007) Restoring the Balance. London: Lewisham Action on Mediation Project.

Вінник Н. Д., кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник,
старший викладач кафедри психології особистості
та соціальних практик Інституту людини

Фефелова В. В., студентка IV курсу Інституту людини

*Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

ІЗОТЕРАПІЯ ЯК ПРИРОДНИЙ МЕТОД ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ПІДЛІТКІВ

Головною метою для практикуючих психологів є допомога людині в досягненні позитивних змін особистісного росту, а використання художніх матеріалів в спокійній і невимушній обстановці, на нашу думку, неабияк цьому сприятиме. Також відомо, що найзначніших особистісних змін людина зазнає в підлітковому віці – періоді визначення життєвих планів, формування системи цінностей, світогляду, переконань, ідеалів, сенсу життя, в цілому – особистісного, професійного і життєвого самовизначення. Таким чином, не визиває сумнівів актуальність проблеми розвитку духовного світу особистості, особливо у зв'язку з утвердженням ринкових відносин, коли діалектика розвитку матеріальних і духовних інтересів та потреб вимагає гармонізації.

Ж.М. Юзвак розглядає духовність як творчу здатність людини до психічної самореалізації та самовдосконалення, яка зумовлюється такими особливостями когнітивно-інтелектуальної, чуттєво-емоційної та вольової сфер, що сприяють успішному формуванню та реалізації потреб в цілеспрямованому пізнанні та стверджені у життєдіяльності істинних загальнолюдських етичних та естетичних цінностей, усвідомлення єдності та Всесвіту [4, с. 17].

Слід зазначити, що підлітковий вік характеризується не просто збільшенням обсягу знань, але і розширенням розумового кругозору, появою в ньому теоретичних інтересів і потреби звесті різноманіття фактів до деяких принципів [1]. Однак перешкодою в цьому може бути тривожність, яка, як відомо, уповільнює рух до незалежності та безпечної ідентичності. Тому корисно забезпечити безпечний вияв неприємностей, які спричиняють тривожність. У підлітків із підвищеною тривожністю, яка мотивована ситуаціями в сімейному середовищі або у зовнішньому світі однолітків та суспільства, на думку багатьох вчених, настає полегшення, коли вони виражают свої тривоги за допомогою ізотерапії, яка є природним дбайливим методом лікування душі через мистецтво.

Ізотерапія може запропонувати систему підтримки для підлітків, які зазнають жорстокого поводження, депресії, відсутності самоповаги або раптової соціальної чи академічної невдачі, що приводить до стресу та підвищеної тривожності.

Відповідно до звіту про психічне здоров'я дітей, тривожні розлади є найпоширенішим розладом психічного здоров'я у дітей та підлітків. Майже кожен третій підліток (31,9%) відповідатиме критеріям тривожного розладу до 18 років. Тривога набуває багатьох форм і може проявлятися по-різному у людей. Як може виглядати тривожність у підлітків:

- надмірне занепокоєння або страхи;
- почуття внутрішньої неспокійності;
- високий рівень стресу;
- дратівлівість;
- погана успішність у школі;
- фізичні симптоми, такі як напруга м'язів, головні болі, болі в животі або втома;
- порушення сну;
- ізоляція від соціальних взаємодій;
- зміни настрою.

Ізотерапія може допомогти підліткам дізнатися більше про свою тривожність та як з нею впоратися. Отож, до переваг такого виду терапії для підлітків належать:

- Невербальне спілкування – ізотерапія сприяє невербальному вираженню думок, почуттів та несвідомих образів та символів.
- Безпечне вираження внутрішнього конфлікту – ізотерапія виступає як дзеркало внутрішнього стану, забезпечуючи зовнішнє уявлення та фізичний запис свого досвіду.
- Підвищує самосвідомість – сприяє творчості, самовідкриттю, проникливості, вирішенню проблем та конфліктів.
- Підвищений емоційний та сенсорний інтелект – кидає виклик толерантності до стресу та контролю імпульсів. Будує емоційно-чуттєвий інтелект, сприяє розслабленню та сенсорній інтеграції.

Процес ізотерапії не є уроком мистецтва – він ґрунтуються на знаннях людського розвитку, психологічних теоріях та техніках консультування. Арт-терапевти навчаються підбирати невербальні символи та метафори, які часто виражаються через мистецтво та творчий процес, поняття, які зазвичай важко виразити словами.

Діти страждають від підліткової тривоги, відчувають себе в пастці від ірраціональних страхів і постійного занепокоєння. Зафіксуємо п'ять речей, які потрібно знати про тривогу підлітків.

1. Тривожність підлітків дуже пошиrena.
2. Тривога у підлітків не має нічого спільногого з силою або сміливістю.

3. Усі відчувають певний рівень тривоги. У всіх нас є тривожні моменти, навіть найбільш сильні серед нас не захищенні від цього стану. Важливо розуміти, що існує багато різних ступенів тривожності. Коли симптоми тривоги у підлітків сильні, а рівень їх тривожності постійно високий, важливо отримати допомогу.

4. Тривожність підлітка визначає почуття, а не особистість. Підліткова тривожність – це не вада характеру, ані властивість особистості. Швидше, це стійкий негативний досвід для особистості.

5. Існує рішення для тривоги підлітків.

Ізотерапія – це інтегрована сфера терапевтичної практики, яка поєднує мистецтво та психологію, використовуючи творчий процес, художні прийоми та зовнішні художні твори для підтримки людей у розвитку самосвідомості.

Мистецтво – це могутнє середовище. Художник здатний подивитися на те, що він створив, і зрозуміти, що зробив щось позитивне та вартісне. Дивлячись на красіву картину, яку підлітки зробили, на веселий малюнок, який виражає їхні інтереси, або на фотографію, яка нагадує їм про позитивний час у їхньому житті, вони розуміють, що можуть створити щось справжнє та триває.

Однією з причин того, що єднання з мистецтвом дало такі неабиякі результати, – це створення відчуття цінності як в теперішньому, так і в майбутньому. Ці здорові механізми подолання тривоги можуть замінити ризиковану та небезпечну поведінку.

Приведемо одну з найулюбленіших методик – «Тривога, що виражає себе», оскільки вона поєднує увагу до свого тіла та інтуїтивне малювання. Пропонується виконувати цю вправу, коли ви відчуваєте занепокоєння.

Спочатку зберіть наступне: чистий папір будь-якого розміру; прилади для малювання. Приклейте папір до поверхні. Закройте очі. Зверніться до себе і помітьте, як відчувається тривога у вашому тілі. Зауважте, де у вашому тілі ви відчуваєте тривогу і як ви знаєте, що це саме вона.

Далі, відкрийте очі і виберіть будь-який посуд, який ви можете використати для малювання. Знову закройте очі і намалюйте суцільну викрутку, не піднімаючи посуд з паперу. Зробіть це так, ніби на сторінці виражається тривога. Якщо ваш розум скильний до суджень або контролю, використовуйте руку, що не домінує. А тепер подивіться на те, що вийшло. Перевертайте папір збоку в сторону, поки не з'явиться зображення. Це може не мати сенсу, але намагайтесь не думати над цим занадто багато.

Використовуючи інші кольори або матеріали, розвивайте зображення. Потім вільно пишіть протягом п'яти хвилин. Ви можете написати про процес малювання своєї тривоги чи про саме зображення. Або ви можете задати цьому зображеню такі запитання: «Що ви хочете, щоб я зінав? Чому ти тут?» та ін.

Ізотерапія може допомогти нам зняти свою тривожність і краще зрозуміти її мотиви. Це може допомогти нам отримати спокій, нагадуючи, що легкість насправді всередині нас. Ізотерапія також застосовується для допомоги особам розвивати соціальні навички та підвищувати впевненість у собі. Це фантастичне доповнення в рамках позитивної психології, оскільки, по суті, вона праугне допомогти людям подолати емоційні чи психологічні виклики та гармонізувати духовну рівновагу.

Література:

1. Вінник Н.Д. Психологічні умови розвитку духовної культури в юнацькому віці. Духовна культура педагога як умова розвитку інтелектуальної обдарованості старшокласників: матеріали круглого столу, 23 травня 2013 року, м. Київ. – К.: ЮД, 2013. – С. 93-99.
2. Егорова Е. Процветание по Максу Люшеру. – СПб.: Питер, 2007.
3. Кожохина С.К. Путешествия в мир искусства. Программа развития детей дошкольного и младшего школьного возраста на основе изодеятельности. – М.: ТЦ Сфера, 2002. – 192 с.
4. Юзвак Ж.М. Естетичні фактори духовного розвитку особистості. – К.: Знання, 1999. – 115 с.

Калашникова Л. В., старший викладач кафедри практичної психології

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Кіровоградська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Актуальність проблеми дослідження формування професійної компетентності майбутніх психологів під час освітнього процесу пояснюється стрімкою тенденцією сьогодення, яка полягає в реформуванні усіх рівнів сучасної системи освіти в Україні та наближення її до міжнародних стандартів. Успішна реалізація модернізації освіти в першу чергу залежить від створення сприятливих умов для підготовки високопрофесійних та конкурентоспроможних фахівців, які будуть працювати в системі «людина-людина».

Аналіз наукової літератури засвідчив, що професійна компетентність як науковий феномен цікавить зарубіжних (К. Арджиріс,

Е. Гандерт, К. Елісон, Р. Ештейн, Д. Шон та інші) й вітчизняних (І.А. Зимняя, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, І.М. Мітіна, В.Д. Шадріков та інші) науковців. Так, К. Арджиріс та Д. Шон у науковій праці «Теорія на практиці: підвищення професійної ефективності» зазначали, що професійна компетентність має базуватися на здатності особистості адекватно реагувати на нові ситуації в професійній діяльності, вмінні ефективно поводитися в практичних ситуаціях, враховуючи клієнт-орієнтований підхід. Р. Ештейн, Е. Гандерт у статті «Визначення та оцінка професійної компетентності» зазначають, що серед ключових компонентів професійної компетентності мають бути набуття експертних навичок, вміння сформувати стратегію самонавчання та професійного вдосконалення, організувати колективну роботу та бути лідером за певних обставин.

Н.В. Перегончук розглядає професійну компетентність як продукт освітнього процесу та результат саморозвитку суб'єкта, особистісного росту, оптимізації особистісного потенціалу в майбутній професійній діяльності [2, с. 52]. М.Д. Ільязова під професійною компетентністю розуміє інтегративну особистісну якість, що формується і проявляється в професійній діяльності [1, с. 227].

Узагальнюючи погляди науковців на сутність професійної компетентності, необхідно вказати, що вказаній науковий феномен розглядається як сукупність професійно важливих знань, умінь та навичок, які дають змогу особистості ефективно діяти в професійній діяльності.

На формування професійної компетентності майбутніх психологів впливає багато факторів. Перш за все йдеться про: особистісно-орієнтований освітній процес, різноманітні джерела й форми подачі навчального матеріалу, соціокультурні норми, референтне оточення, безпосереднє зачленення до професійної діяльності та інше. Як слушно зазначає М.Д. Ільясова, своєрідність професійної компетентності висуває певні вимоги до організації освітнього процесу: проектування і моделювання послідовного переходу, трансформації навчальної діяльності в професійну через ряд проміжних стадій (навчальна діяльність – квазіпрофесійна діяльність – навчально-професійна діяльність – професійна діяльність) [1, с. 227].

Основною умовою формування професійної компетентності майбутнього психолога виступає зміна освітньої парадигми із знанісвої на компетентнісну, при якій учасники освітнього процесу виступають рівноправними суб'єктами, діяльність яких спрямована на формування професійно важливих компетентностей та на особистісне самовдосконалення кожного учасника цього процесу. За такої парадигми кожен студент «може ефективно включитися в систему освіти, стати активним суб'єктом її побудови та розвитку» [4, с. 87].

Однак, системоутворюючим компонентом компетентнісної освітньої парадигми залишається педагог, який не тільки керує процесом оволодіння професійно важливими знаннями, вміннями та навичками,